

Komen onze Kamerleden ervaring tekort?

Sam DEPAUW¹
Onderzoeker aan de
Vrije Universiteit Brussel

Stefaan FIERS
Hoofddocent aan de
K.U.Leuven

1. Inleiding

Zowel in de pers als in de wetenschappelijke literatuur wordt de laatste jaren steeds vaker gewag gemaakt van een verlies aan machtspotentieel van het parlement ten opzichte van de regering. Zelfs als er geen formele regering in het zadel zit, of als de Uitvoerende Macht niet over alle bevoegdheden beschikt, zoals het geval was in België in de herfst van 2007, slaagt het parlement er niet in een eigen dynamiek te ontwikkelen. Niet alleen het federale parlement, maar ook de deelstaatregeringen en -parlementen werden in deze periode in hun activiteiten gekortwiek, doordat de coalitiebesprekingen op het federale niveau in het slop zaten. Daarvoor is het Parlement te weinig *actor*, te veel de *arena* waarin de verschillende partijen hun standpunten met elkaar confronteren. Reeds in de jaren 1960 doken de eerste studies op die het overwicht van de regering in de goedkeuring van wetsvoorstellen en wetsontwerpen op federaal vlak blootlegden.² Sindsdien lijkt de onmacht van het Parlement nog verder gegroeid. Paradoxaal worden die elementen die bij de Grondwetswijziging van 1993 werden geroemd omdat zij de slagkracht van het parlement zouden versterken, nu met de vinger gewezen omdat zij die slagkracht verder zouden ondergraven hebben: de afschaffing van het dubbelmandaat, de opvolging van ministers en de constructieve motie van wantrouwen.

1. Deze studie werd verricht in het kader van de Inter-Universitaire Attractiepool *Participation and Representation*, een samenwerking tussen de universiteiten van Antwerpen, Leiden, Leuven en Brussel (VUB en ULB) – gefinancierd door de federale overheid.

2. W. DEWACHTER, *De wetgevende verkiezingen als proces van machtsverwerving in het Belgische politieke bestel*, Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1967; F. DEBUYST, *La fonction parlementaire en Belgique: mécanismes d'accès et images*, Brussel, CRISP, 1967, 447 p.

Maar er is een onderscheid tussen *macht* en *invloed*, zo hield Sir Harry Legge-Bourke, de fractievoorzitter van de Britse conservatieven in de jaren 1970 de nieuwkomers in zijn fractie voor. Waarbij hij er op wees dat de keuze die ze zouden maken, bepalend zou zijn voor hun verdere loopbaan. Willen zij de positie en de macht om zelf beslissingen te nemen? Of verkiezen zij dat hun stem en oordeel verdraagt bij hen die de knopen doorhakken³? Het eerste pad leidt al snel weer weg uit het parlement. Parlementsleden hebben immers geen macht, zoveel is intussen al duidelijk. Het leidt af en toe tot een sterk gemediatiseerde 'exit' van een bekend parlementslid. Het geplande ontslag van voetballer Marc Wilmots als senator in 2004,⁴ de stille aftocht in 2007 van ondernemer Philippe Bodson uit de Senaat, of het sterk gemediatiseerde ontslag van het CD&V-Kamerlid en Gents ondernemer Peter Leyman in de lente van 2008 zijn hiervan schoolvoorbeelden.

Het tweede pad, dat van het uitoefenen van invloed op de uiteindelijk beslissing, vergt een wat ruimere tijdshorizon, waarbij 'ervaring' een cruciale factor is. "Er is maar één middel – maar het is er dan ook één – om gezag te verwerven in parlement en politiek: deskundigheid en dossierkennis. Dat vergt doorzettingsvermogen. Inwerken. Jarenlang." Zo stelt oud-parlementslid Jos Dupré bij zijn afscheid.⁵ Immers, tegenover de – uitgebreide – hofhouding van de minister kan het parlementslid enkel zijn jarenlange specialisatie in een beleidsdomein inbrengen. Want hoewel ministers worden omringd door tal van medewerkers, blijven ze gemiddeld niet lang op post. Recent onderzoek naar de ministeriële carrières in België na 1946 komt uit op een gemiddelde totale ministeriële carrière van 4,1 jaar per persoon. Deze carrière wordt evenwel gespreid over meerdere departementen.⁶ Enkel de positie van Minister van Buitenlandse Zaken wordt gereserveerd voor personen met een lange ministeriële ervaring. Hij bezit gemiddeld 17,2 jaar parlementaire en 7,3 jaar ministeriële ervaring. Alle andere departementen worden geleid door politici die gemiddeld minder dan 3,7 jaar (Financiën), 3,6 jaar (Defensie) of 3,5 jaar (Justitie) gemiddelde ministeriële ervaring bezitten. Ambtenarenzaken, Ontwikkelingssamenwerking en Onderwijs (allen gemiddeld 1,7 jaar

3. D. SEARING, *Westminster's World. Understanding Political Roles*, Cambridge, Harvard University Press, 1994, p. 80.

4. Marc Wilmots kon uiteindelijk geen ontslag nemen omdat de MR reeds in de zomer van 2004 over geen enkele opvolger meer beschikte. Om de daaruit voortvloeiende organisatie van tussentijdse verkiezingen te vermijden, kreeg Wilmots dispensatie van activiteiten. Hij bleef met andere woorden tot de verkiezingen van 10 juni 2007 formeel deel uitmaken van de Senaat.

5. J. DUPRÉ, *De Morgen*, 26/03/1996.

6. P. DUMONT, S. FIERS en R. DANDOY, 'Belgium: Ups and Downs of Ministerial Careers in a Partitocratic Federal State', in K. DOWDING en P. DUMONT, *The Selection of Ministers in Europe: Hiring and Firing*, Routledge, 2008.

ministeriële ervaring) en Huisvesting (1,0 jaar) zijn departementen die doorgaans aan weinig ervaren ministers worden toebedeeld. Parlementsleden, daarentegen, zetelen doorgaans een stuk langer in het parlement. In de eerste vijftig jaar na de Tweede Wereldoorlog bedroeg de gemiddelde duur van het mandaat in de Kamer van volksvertegenwoordigers 9,4 jaar en in de Senaat 7,9 jaar.⁷ Daardoor zijn ze in staat om meer expertise te vergaren dan de ministers, waarvan een groot aantal slechts eenmalige passanten zijn op een ministerieel departement. Ook het proces van opinievorming en deliberatie in het parlement lijkt het belang dat de 'ervaring' van parlementsleden in een ruimere tijdshorizon geplaatst wordt te onderstrepen. Op elk ogenblik lijkt de regering immers onverzettelijk in zijn mening. Pas op langere termijn worden de veranderingen in opinies duidelijk. Dat is ook één van de redenen – naast electorale motieven – waarom parlementsleden wetsvoorstellen blijven indienen ongeacht hun geringe kans op slagen, zo meent Joseph Bessette.⁸ Voorbeelden van parlementsleden die onder dit tweede type horen, zijn moeilijker te vinden: wellicht omdat hun parlementair werk weinig spectaculair oogt, en dus minder media-aandacht krijgt. Maar bij haar afscheid als Kamerlid in juni 2007 kreeg CD&V-Kamerlid Greta D'Hondt, bijvoorbeeld, van vriend en vijand lof voor de wijze waarop ze haar mandaat had uitgeoefend en de manier waarop ze mee haar stempel op het sociaal-economische beleid had gedrukt.

De inzet en deskundigheid en het inwerken in de dossiers waar oud-Kamerlid Jos Dupré naar verwijst, vindt in hoofdzaak plaats in de parlementaire commissies. In ten minste één opvatting werden commissies precies met dit doel voor ogen in het leven geroepen, om de onzekerheid over de gevolgen van het beleid te reduceren. Commissies bieden, in dit model, bij voorkeur plaats aan die leden die het gemakkelijkst en het snelst de nodige expertise kunnen opbouwen in het betreffende beleidsdomein. Met die commissies verwerven zij in ruil de mogelijkheid meer invloed uit te oefenen op de beleidsvoorstellen in kwestie.⁹ Hoewel de Kamercommissies het recht hebben wetsontwerpen en –voorstellen te herschrijven, samen te voegen of te splitsen, en getuigen uit te nodigen, is hun controle over de eigen agenda eerder beperkt.¹⁰ Deze conceptie van de commissies is overigens niet in tegenspraak met een ander toonaangevend model: commissieleden vervullen die

7. S. FIERS, *Vijftig jaar volksvertegenwoordiging. De circulatie onder de Belgische parlementsleden 1946–1995*. Brussel, Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, 2000, 257 p.

8. J. BESSETTE, *The Mild Voice of Reason*, Chicago, University of Chicago Press, 1994, p. 180–1.

9. K. KREHBIEL, *Information and Legislative Organization*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 1991, 314 p.

10. I. MATTSON en K. STROM, *Parliamentary Committees*, in H. DÖRING, *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*. Frankfurt, Campus Verlag, 1995, p. 299.

opdracht niet enkel ten aanzien van het parlement, maar ook ten aanzien van hun partij.¹¹ De afgelopen zittingsjaren lag het aantal uren dat de commissies van de Kamer van volksvertegenwoordigers vergaderden tot 7,5 keer hoger dan het aantal uren dat de Kamer in plenaire vergadering bijeen kwam. Tussen oktober 2006 en juni 2007 vergaderden de Kamercommissies in totaal 986 uren tegenover 173 uren plenaire vergadering. De jaren voordien – zonder verkiezingen – lagen deze cijfers een derde hoger.

Met andere woorden, een antwoord op de vraag “Komen onze Kamerleden ervaring te kort?” kan dan ook gegeven worden aan de hand van een analyse van drie exponenten: de leeftijd, de parlementaire anciënniteit en de anciënniteit in de commissies.

II. Turnover in de Kamer van volksvertegenwoordigers, 1981–2008

De ‘ervaring’ van een parlement wordt slechts doorgegeven in zoverre er voldoende parlementsleden over blijven die het klappen van de zweep kennen, of die in vorige confrontaties met regeringsleden hun expertise hebben kunnen opbouwen en uitbreiden. Toch moet er in elke instelling die sterk afhankelijk is van de individuen die het gezicht ervan vormen, rekening gehouden worden met een aanzienlijke mate van ‘natuurlijk verloop’. In elke organisatie waar 150 personen de dienst uitmaken, is er een natuurlijk verloop van personen die door ziekte, pensioenering of overlijden uit de instelling verdwijnen. Dit leidt tot een eerste vorm van ‘opvolging’. Hun opvolgers nemen hun plaats in – in de regel tot aan de volgende verkiezingen. Ten tweede stelt men in de maatschappij als geheel, én dus ook in de politiek die er de emanatie van is, vast dat loyaliteiten op het gebied van werkgelegenheid steeds korter worden. Dit geldt bij uitstek voor parlementsleden omdat zij slechts ten dele meester zijn over hun eigen carrière. Parlementsleden hebben na elke verkiezing slechts werkzekerheid voor vier jaar (of vijf jaar in het geval van de regionale parlementen). Daarenboven zorgt de vlottende kiezer er voor dat partijen en parlementsleden van steeds minder zetels zeker zijn – haast nog voor de verkiezingen. Carrièreplanning wordt in een dergelijke context een precaire zaak en iets voor de ‘happy few’ van lijsttrekkers en anderen die hoog gerangschikt staan op de kieslijsten. Het is dan ook niet onlogisch dat parlementsleden interesse vertonen

11. G. COX en M. McCUBBINS, *Legislative Leviathan. Party Government in the House*, Berkeley, University of California Press, 1993, 324 p.

in andere aantrekkelijke, beschikbare en toegankelijke functies en posities, in en buiten de politiek.¹²

Een specifiek voorbeeld zijn de parlementsleden die het mandaat niet opnemen of het in de loop van de legislatuur neerleggen omdat zij in meer dan één parlement werden verkozen. Dit fenomeen doet zich voor telkens wanneer de federale, regionale en Europese verkiezingen niet op dezelfde dag worden gehouden. Uitzonderlijk stelde het zich ook bij Kamer en Senaat na de verkiezingen van 18 mei 2003 – doordat de onverenigbaarheid tussen beide kandidaturen die ene keer werd opgeheven. Daarbij speelt niet in de eerste plaats de persoonlijke voorkeur van de betrokken parlementsleden. Enerzijds noopt de berekening van de staatssubsidies per bekomen stem de partijen ertoe hun toppers steeds opnieuw in de electorale strijd te werpen, ook al worden zij naderhand vervangen door hun opvolgers.¹³ Anderzijds zijn de opvolgerplaatsen vaak pasmunt in de onderhandelingen met kleinere kartelpartners. Of gelden andere strategische overwegingen. Zo bijvoorbeeld verzaakt Jürgen Verstrepen aan het Kamermandaat dat hij na de jongste federale verkiezingen verworven had, en blijft hij zetelen in het Vlaams Parlement. Indien hij in het Vlaamse halfroond ontslag zou nemen, zou zijn zetel het Vlaams Belang toekomen, de partij waartoe hij behoorde vóór zijn overstap naar Lijst De-decker. Ten derde worden sinds 1995 ook de ministers en staatssecretarissen van de federale, gemeenschaps- en gewestregeringen vervangen – ditmaal echter voor de duur van hun ministerambt. Wanneer een minister ontslag neemt, nemen zij opnieuw hun plaats in het parlement in, ten koste van hun vervanger.

De combinatie van natuurlijk én strategisch verloop veroorzaakt een grote toename van de zogenaamde *turnover*. Bij elke verkiezing én gedurende elke daaropvolgende legislatuur neemt een aanzienlijk aantal parlementsleden afscheid van het parlement. Na 1995 is het aantal opvolgingen spectaculair toegenomen. Toenmalig Kamervoorzitter Herman De Croo stelde in juni 2004, nauwelijks 13 maanden na de vorige verkiezingen bitter vast dat hij aan het hoofd stond van een vervangingsparlement: “Ik mocht sinds de installatie van de Kamer vorig jaar al elf keer mijn overzichtstabel aanpassen. Bevorderlijk voor de continuïteit is dat niet”.¹⁴ Ondanks de vermindering van het aantal Kamerzetels van 212 naar 150 bedraagt het totale aantal personen dat een mandaat in de Kamer vervulde in de voorbije zittingspe-

12. J. BORCHERT, *Movement and Linkage in Political Careers: individual ambition and institutional repercussions in a Multi-Level Setting*, Paper voorgesteld op ECPR Joint Sessions of Workshops Grenoble, 6–11 april 2001, 28 p.

13. I. DE VADDER, *Het DNA van de macht*. Leuven, Van Halewyck, 2007, p. 154.

14. H. DE CROO, *De Standaard*, 25/06/2004.

riode 2003–2007 opnieuw meer dan 200. In de eerste tien maanden van de huidige zittingsperiode zijn reeds 40 vervangingen doorgevoerd.

TABEL I. Totaal aantal Kamerleden per zittingsperiode.

	Verkozen bij verkiezingen	Opvolgers	Totaal aantal Kamerleden
1981–1985	212	22	234
1985–1987	212	8	220
1987–1991	212	20	232
1991–1995	212	21	233
1995–1999	150	28	178
1999–2003	150	34	184
2003–2007	150	54	204
2007–2008 (*)	150	40	190

(*) Situatie per 25 april 2008. Bron: S. FIERS, a.w., 2000 en www.dekamer.be.

Deze toename van turnover heeft rechtstreeks gevolg voor één van de drie parameters uit ons onderzoek, met name de anciënniteit van de parlementsleden. Uit een hoog aantal wissels volgt logischerwijs een verminderde gemiddelde duur van een parlementaire carrière. De gemiddelde anciënniteit van de Kamerleden in de Kamer van volksvertegenwoordigers bij aanvang van de zittingsperiode is in de afgelopen drie decennia gedaald van ruim 6 jaar, tot een niveau onder 5 jaar (zie Tabel II). Terwijl de parlementaire anciënniteit van de regeringsleden¹⁵ er vooral pas in 2003 sterk op achteruit gegaan is. Het parlement verliest met andere woorden terrein op het gebied waar ze net een structureel voordeel had ten opzichte van de ministers. Bovendien is er een zijdelings effect op de leeftijdsstructuur van het parlement, een tweede parameter in ons onderzoek. We merken een dynamiek van verjonging onder de kandidaten voor de verkiezingen, mede aangevuurd door de quotaregels waarvoor politieke partijen vaker jonge dan oudere vrouwen rekruteren. Daardoor is de gemiddelde leeftijd van parlementsleden de afgelopen jaren bijzonder sterk gedaald. Dit is heel specifiek het geval voor de opvolgers van de ministers. Vaak betreft het jonge politici die gedurende het ministeriële mandaat van hun provinciale kopman de tijd krijgen om zich in te werken in de parlementaire procedures en zich zo een naam te maken in het parlement.

15. Gemeten aan de ervaring in de Kamer van volksvertegenwoordigers.

TABEL II. Gemiddelde leeftijd en Kameranciënniteit van de leden van de Kamer van volksvertegenwoordigers en de federale regering (in jaren).

Verkiezingen	Regering	Regering			Kamer van volksvertegenwoordigers	
		Gemiddelde leeftijd	Gemiddelde Kameranciënniteit (*)	Gemiddelde regeringservaring	Gemiddelde leeftijd	Gemiddelde Kameranciënniteit (*)
1981	Martens V	48.9	9.6	1.8	47.7	6.3
1985	Martens VI	50.8	12.7	3.5	48.2	7.1
	Martens VII	52.9	13.4	5.6		
1987	Martens VIII	48.9	11.1	2.6	49.7	7.1
	Martens IX	52.5	13.4	5.6		
1991	Dehaene I	49.1	12.7	4.2	47.2	6.5
1995	Dehaene II	46.1	8.9	3.5	46.8	4.3
1999	Verhofstadt I	46.9	9.3	0.8	47.4	5.5
2003	Verhofstadt II	42.5	5.6	2.0	46.3	4.7

(*) het betreft dus de anciënniteit in de Kamer van Volksvertegenwoordigers, niet de totale parlementaire anciënniteit in Kamer, Senaat of deelstaatparlementen.

De cijfers uit Tabel II tonen heel duidelijk aan dat het parlement alvast wat deze twee variabelen betreft flink aan 'ervaring' heeft moeten inboeten, ten opzichte van de regering. Nochtans stellen we niet dezelfde trends vast onder de regeringsleden zelf. Ministers worden jonger, bezitten minder parlementaire ervaring (althans gemeten aan ervaring in de Kamer van volksvertegenwoordigers) en de regeringsploeg als geheel bezit ook minder regeringservaring. Al kan deze laatste trend niet lineair vastgesteld worden in de onderzochte periode. Dit wijst er evenwel op dat er potentieel best wel wat kansen zijn voor parlamentsleden om hun overwicht in politieke en functionele ervaring ten volle te benutten in een poging om te wegeven op het beleid. Met name de regering Verhofstadt I startte als een zeer onervaren bestuursploeg, met een gemiddelde regeringservaring op het federale niveau van nauwelijks 0,8 jaar. Zelfs tegen een dergelijke onervaren regering slaagde het parlement er niet in om haar eigen ervaring ten volle uit te spelen.

iii. *Turnover* in de Kamercommissies, 1981–2008

Naast een loopbaan in de Kamer hebben parlamentsleden ook een loopbaan in de commissies. Rekening houdend met hun anciënniteit, beroepservaring en dynamisme nemen zij plaats in één of meer commissies. Die commissieopdrachten worden door de fractievoorzitter toebedeeld. Fractieleden hebben wel de gelegen-

heid een voorkeur aan te geven en benadrukken graag de brede consensus die de verdeling kenmerkt. Maar een informele hiërarchie onder de commissies – o.m. in termen van maatschappelijke zichtbaarheid – maakt dat voor sommige commissies het aantal aanvragen de beschikbare plaatsen overtreft. Dan hakt de fractievoorzitter de knopen door. Commissieopdrachten kunnen leden in de regel ook weer ontnomen worden door de fractie.¹⁶ Opnieuw is een hele reeks van indicatoren mogelijk, om te kijken naar de specialisering van parlementsleden in termen van commissieopdrachten: het aantal vervangingen, het gemiddeld aantal jaren dat Kamerleden lid zijn van een commissie, het percentage commissieleden in hun eerste termijn, het percentage met meer dan vijf jaar ervaring, meer dan tien jaar ...¹⁷ Eerst wordt de commissiespecialisatie van Kamerleden belicht in termen van het verloop onder de commissieleden; vervolgens wordt de problematiek bekeken in termen van de duur van hun commissielidmaatschap. Worden niet enkel parlementaire loopbanen, maar ook commissieloopbanen korter?

Onderzocht werd de samenstelling van de Kamercommissies van april 1982 tot maart 2008 – met uitzondering van de adviescomités en de afvaardigingen naar internationale vergaderingen. Die samenstelling publiceert de Kamer zelf, zij het op onregelmatige tijdstippen. In de onderzoeksperiode verschenen 45 zulke documenten; dat is gemiddeld 1.7 per jaar. De commissies zelf bleven nagenoeg ongewijzigd: enkel hielden de commissies nationale opvoeding (d.i. onderwijs) en landbouw op te bestaan, op het ogenblik dat deze bevoegdheden werden gedefederaliseerd, respectievelijk in 1988 en 1995. De studie concentreert zich in de eerste plaats op de *vaste leden* van de commissies. Daarnaast voorziet artikel 14 van het Kamerreglement ook in plaatsvervangende leden. De invulling die plaatsvervangende leden aan die opdracht geven, loopt echter sterk uiteen. Zo is het niet ongebruikelijk dat korte afwezigheden opgevangen worden door anderen dan de plaatsvervangende leden – ook al blijven deze laatsten soms jarenlang plaatsvervanger. Anderzijds lijken de plaatsvervangende leden al even vaak van opdracht te wisselen als de vaste leden.

Langdurige specialisatie is eerder uitzonderlijk bij Kamerleden – Duprés woorden ten spijt. Natuurlijk zijn niet alle parlementsleden vakspecialisten. In een poging te achterhalen wat Britse parlementsleden motiveert in hun baan, merkt Searing ook manusesjies-van-alles, lokale notabelen en kandidaat-ministers op. Searing schat het

16. E. DAMGAARD, *How Parties Control Committee Members*, in H. DÖRING, *Parliaments and Majority Rule*. Frankfurt, Campus Verlag, 1995, p. 316.

17. J. HIBBING, *Congressional Careers. Contours of Life in the U.S. House of Representatives*, Chapel Hill, University of North Carolina Press, p. 5.

aantal vakspecialisten op één op vijf – de partijleiding niet meegerekend.¹⁸ Hoewel nieuwkomers stevast het advies krijgen zich te specialiseren in ten hoogste twee beleidsdomeinen, repliceren de meer ambitieuzen onder hen: “Waarin was het dat Harold Wilson zich specialiseerde? Hugh Gaitskell? Kijk eens naar de mensen die het tot de top gebracht hebben. ‘Jongeman, specialiseer je!’ Waar in hebben deze mensen zich gespecialiseerd? Juist: niets.”¹⁹ Liever storten zij zich gedurende enkele weken op een dossier – telkenmale iets anders, doch nooit ver van de televisiecamera’s. Een eerste aanduiding daartoe is te vinden in het percentage van de Kamerleden dat de hele legislatuur uitdoet in eenzelfde commissie (d.i. de continuïjn in grafiek 1). Sinds 1995 zijn om en bij de zes op tien “commissieleden” die de legislatuur aanvingen in een commissie aan het eind van de legislatuur nog steeds lid van diezelfde commissie. De noemer is hier overigens niet het aantal Kamerleden, maar het aantal commissiezetels – Kamerleden zijn vaak lid van meer dan één commissie. In 1981–85 en 1985–87 waren dit nog respectievelijk zeven en negen op tien “commissieleden”. Verder onderzoek is vereist om uit te maken of deze cijfers representatief zijn voor de periode voor 1981 of juist uitzonderlijk. In elk geval is het scharniermoment niet in 1995 te situeren: het percentage “commissieleden” dat de hele legislatuur uitdoet is nog lager tussen 1987 en 1995. Dat mag ook blijken uit een andere berekeningswijze: zo is het aantal vervangingen, in verhouding tot het aantal commissiezetels, sinds 1987 merkbaar groter. In tegenstelling tot de eerste berekeningswijze worden hier ook vervangingen als gevolg van de verkiezingen meegeteld. Gemiddeld zijn er over de gehele onderzoeksperiode, per legislatuur, 0.91 vervangingen in de commissies per commissiezetel. Die verhouding is toegenomen van 0.84 tussen 1981 en 1995 tot 1.01 na 1995. In het bijzonder in de legislaturen 1991–95 en 2003–07 overtreft het aantal vervangingen het aantal commissiezetels: vervangers kunnen immers op hun beurt weer vervangen worden.

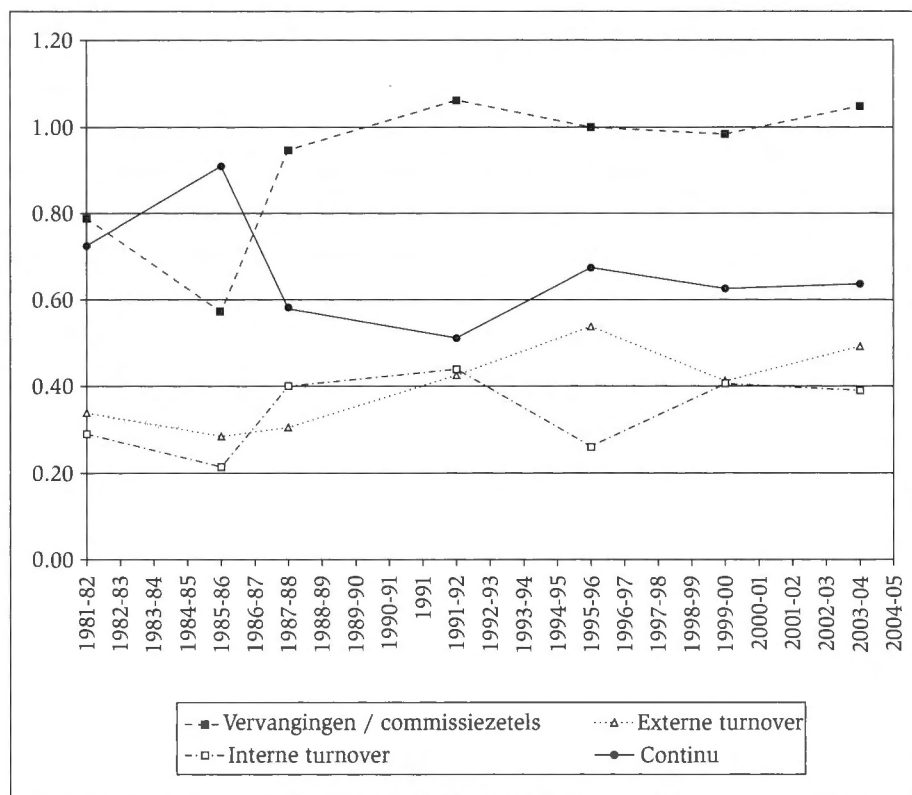
Natuurlijk is de *turnover* in de commissies deels het gevolg van *turnover* in de Kamer zelf.²⁰ Leden worden niet herkozen of nemen ontslag uit de Kamer: anderen nemen hun plaats in de commissie(s) in. Dat aantal is vaak groter dan het aantal leden dat in de loop van de legislatuur wordt vervangen. Hiertoe wordt een onderscheid gemaakt tussen de *interne* en *externe turnover*. De interne turnover geeft aan hoeveel van de commissieleden aan het eind van de vorige periode bij het einde van de volgende periode niet langer tot de vaste leden van de commissie

18. D. SEARING, *Westminster's World. Understanding Political Roles*, Cambridge, Harvard University Press, 1994, p. 40.

19. A. KING, *British Members of Parliament: A Self-Portrait*. Londen, Macmillan, 1974, p. 70.

20. D. CANON en C. STEWART, *The Evolution of the Committee System in Congress*, in: L. DODD en B. OPPENHEIMER, *Congress Reconsidered*, Washington, CQ Press, 2001, p. 176.

behoren, *doch nog steeds in de Kamer zetelen*. De externe turnover, daarentegen, duidt aan hoeveel van de commissieleden aan het eind van de vorige periode bij het einde van de volgende periode niet langer tot de vaste leden van de commissie behoren *én niet langer in de Kamer zetelen*. Om de vergelijking vóór en na 1995 mogelijk te maken, werden de leden die uit de commissies verdwenen om een ministerportefeuille op te nemen, uit de analyse geweerd. Al vóór 1995 legden zij op het moment van hun aanstelling hun commissieopdrachten neer. Na 1995 verdwijnen zij ook uit de Kamer. Met andere woorden, vóór 1995 zouden zij onder de noemer *interne turnover* vallen, na 1995 onder de noemer *externe turnover*. Dit aantal is om en bij de zes procent van de commissiezetels – al loopt het in 1991–95 en 1999–2003 op tot vijftien procent en in 1987–1991 zelfs tot twintig procent.

GRAFIEK I. Turnover en vervangingen in de Kamercommissies, 1981–2008 (per legislatuur).

Tussen 1981 en 2007 is zowel de interne, als de externe turnover toegenomen. Van alle commissieopdrachten in het laatste zittingsjaar van een legislatuur wordt gemiddeld 34 procent ingeruild voor een andere voor het einde van de daaropvolgende legislatuur. In de meest recente legislaturen is dit ruim 40 procent – al

is de toename niet lineair. De interne turnover was het grootst tussen 1991 en 1995. Eén reden daarvoor is te vinden in de politieke hervervorming in die periode: de overstap naar een andere partij gaat vaak gepaard met een verandering van commissie(s). Dat de interne turnover groter is na 1995 dan vóór 1995 is erg opmerkelijk: voor de rechtstreekse verkiezing van de gemeenschaps- en gewestparlementen bood het dubbelmandaat in de regel meer gelegenheden om de commissieopdrachten te herschikken, bijvoorbeeld om voorzitter te worden van een commissie in het Vlaams of Waals Parlement. Eerder onderzoek onderstreepte reeds dat heel wat parlementsleden in die jaren hun activiteiten concentreerden op het federale óf op het gemeenschaps- of gewestniveau.²¹ Daarbij bereidden zij reeds de moeilijke keuze voor die 1995 meebracht: twee op drie van de parlementsleden die zich op die manier concentreerde op één van de niveaus, zetelden na 1995 daadwerkelijk in die assemblee.²²

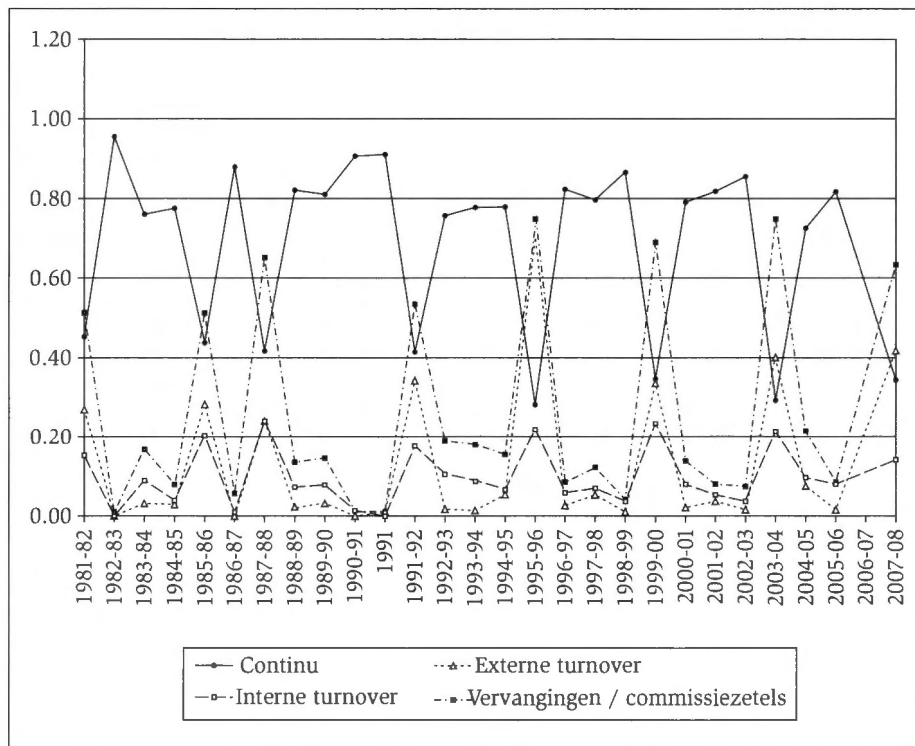
Meer nog dan de interne turnover is de externe turnover toegenomen. Van alle “commissieleden” in het laatste zittingsjaar van een legislatuur verdwijnt gemiddeld 40 procent voor het einde van de daaropvolgende legislatuur uit de Kamer; in 1995 liep het zelfs op tot meer dan de helft. Tussen 1981 en 1991 was dit nog om en bij een derde. Toch kon verwacht worden dat het verschil vóór en na 1995 groter zou zijn: sinds die tijd *level-hopt* immers een aanzienlijk aantal politici van Kamer naar Senaat, naar het Europees Parlement, naar een gewest- of gemeenschapsparlement en weer terug.²³ Dat dit minder in de commissies tot uiting komt, is omdat de commissiesamenstelling vaak pas na enkele weken, tot maanden, bekend wordt gemaakt. De leden die meteen ontslag nemen, komen nooit in aanmerking voor commissieopdrachten. Zo werd de eerste commissiesamenstelling na de verkiezingen van 10 juni 2007 pas op 5 maart 2008 gepubliceerd. Meer ook dan de interne turnover kent de externe turnover een voorspelbaar cyclisch patroon: het aantal is het grootst na de verkiezingen. Enkel wanneer de verkiezingen op de verschillende niveaus niet samenvallen zoals in 2004, is de externe turnover iets groter. Dit geldt overigens niet voor de Europese verkiezingen in 1984, 1989 of 1994: het absolute aantal Belgische europarlementsleden is daarvoor te klein. Het is daarenboven opmerkelijk dat de interne turnover in die jaren de externe overtreft: opvolgers nemen niet eenvoudig de plaats over van de persoon die zij vervangen. Anderen, meer

21. I. THOMAS, Words, words, words...? De deelname van de parlementsleden aan de plenaire debatten kwantitatief geanalyseerd, in: W. DEWACHTER, I. THOMAS, S. DEPAUW, *Afscheid van het laatste dubbelparlement*, Leuven, Acco, p. 110–4.

22. S. DEPAUW en I. THOMAS, Prospectief denken in het dubbelparlement, in: W. DEWACHTER, I. THOMAS, S. DEPAUW, *Afscheid van het laatste dubbelparlement*, Leuven, Acco, p. 141.

23. S. FIERS, Carrièrepatronen van Belgische parlementsleden in een multi-level omgeving (1979–99), *Res Publica*, 43, pp. 171–92.

ervaren leden, gaan hen daarin voor en opvolgers dienen ten slotte vrede te nemen met de opengebleven stoel. Zo kan het ontslag van een ervaren Kamerlid tot een fikse toename in de *interne turnover* in meer dan één commissie leiden.

GRAFIEK II. Turnover en vervangingen in de Kamercommissies, 1981–2008 (per zitting).

Veeleer volgt de externe turnover in de commissies het ritme van de *kritische verkiezingen* en politieke generaties in de naoorlogse periode. Het beginpunt van deze studie, 1981, valt samen met zo'n kritische verkiezingen en werd precies om die reden gekozen. Na 1946, 1965, 1971 waren dit de vierde verkiezingen waarbij meer dan een kwart van de Kamerleden nieuw was. In 1991 en 1995 lag dit aantal nieuwe leden zelfs nog hoger. Dat vertaalt zich ook in de commissies. Daarbij valt op dat de externe turnover in CD&V tussen 1987 en 2003 consistent groter is dan het algemeen gemiddelde in de andere partijen. Meer recent is dit ook zo in SP.A: met name sinds 1995. In 2003 overtrof het aantal SP.A-Spirit Kamerleden dat de legislatuur niet uitdeed in een commissie zelfs het aantal commissiezetels waarop de partij recht had. In de andere partijen kent de externe turnover een meer grillig patroon, dat ook weinig verband lijkt te houden met regeringsdeelname, met winst of verlies in de verkiezingen. Nochtans kon verwacht worden dat een verkiezings-

nederlaag ook zou resulteren in een grotere externe turnover in de commissies. Daar is echter geen sprake van in de liberale partijen wanneer zij in 1987 de regering verlaten, of in CD&V in 1999. In die jaren bereikt de externe turnover wel een hoogtepunt in de CDH – toen nog PSC. Het is, integendeel, de interne turnover die de regeringskalender lijkt te volgen: na regeringsdeelname nemen de oud-ministers opnieuw taken op in de, vaak meest prestigieuze, commissies. Dat resulteert in talrijke verschuivingen tussen de commissies. Zo is de interne turnover het grootst in de liberale partijen in 1987, in de PS in 1981 en in de CDH in 1999. Enkel SP.A (1981) en CD&V (1999) beantwoorden niet aan dit patroon. De interne turnover in CD&V bevindt zich overigens gedurende de hele periode onder het algemeen gemiddelde – enkel in 2003 en 2007 stijgt zij boven dat gemiddelde uit. In de SP.A is de interne turnover het grootst in 1991–95 en, in het bijzonder, in 2003–07. Daaraan is het fenomeen van de politieke herverkaveling en kartelvorming wellicht niet vreemd. Ook in de VLD tussen 1991 en 1995 is de turnover erg hoog. De SP.A is die periode dan weer het toneel van een interne machtsstrijd, waarbij getracht wordt de invloed van enkele grote federaties terug te dringen. Tot slot dient opgemerkt dat de interne turnover na de verkiezingen van 10 juni 2007 lager is in alle partijen, enkel doordat slechts één jaar in rekening kon worden gebracht.

TABEL III. Interne en externe turnover in de Kamercommissies (per legislatuur, per partij).²⁴

Interne turnover	1981–85	1985–87	1987–91	1991–95	1995–99	1999–03	2003–07	2007
CD&V	0.24	0.17	0.21	0.33	0.18	0.25	0.45	0.23
CDH	0.33	0.23	0.23	0.29	0.33	0.82	0.36	0.10
SP.A	0.22	0.16	0.46	0.65	0.22	0.18	1.00	0.06
PS	0.47	0.16	0.15	0.38	0.21	0.48	0.41	0.21
VLD	0.30	0.15	0.77	0.53	0.21	0.45	0.42	0.18
MR	0.17	0.23	0.69	0.56	0.44	0.36	0.50	0.09
Externe turnover	1981–85	1985–87	1987–91	1991–95	1995–99	1999–03	2003–07	2007
CD&V	0.42	0.21	0.38	0.48	0.57	0.45	0.33	0.23
CDH	0.63	0.31	0.50	0.38	0.50	0.73	0.82	0.30
SP.A	0.43	0.00	0.33	0.35	0.59	0.59	1.09	0.61
PS	0.29	0.23	0.27	0.39	0.53	0.30	0.32	0.45
VLD	0.19	0.45	0.12	0.33	0.44	0.33	0.42	0.45
MR	0.14	0.46	0.28	0.52	0.60	0.32	0.50	0.36

24. Hier werd er de voorkeur aan gegeven enkel die partijen op te nemen die gedurende de gehele periode fractiestatus genoten in de Kamer – en dus stemgerechtigde, vaste leden telden in de commissies.

Kortom, langdurige specialisatie is eerder uitzonderlijk in de Kamer: de interne én externe turnover in de commissies is vaak erg groot en lijkt nog toegenomen. Daarbij lijkt niet 1995 het scharniermoment te vormen. Langdurige specialisatie kan echter preciezer nog gemeten worden aan de hand van de tijd die de Kamerleden gemiddeld lid zijn van eenzelfde commissie.

IV. De duur van een commissieloopbaan

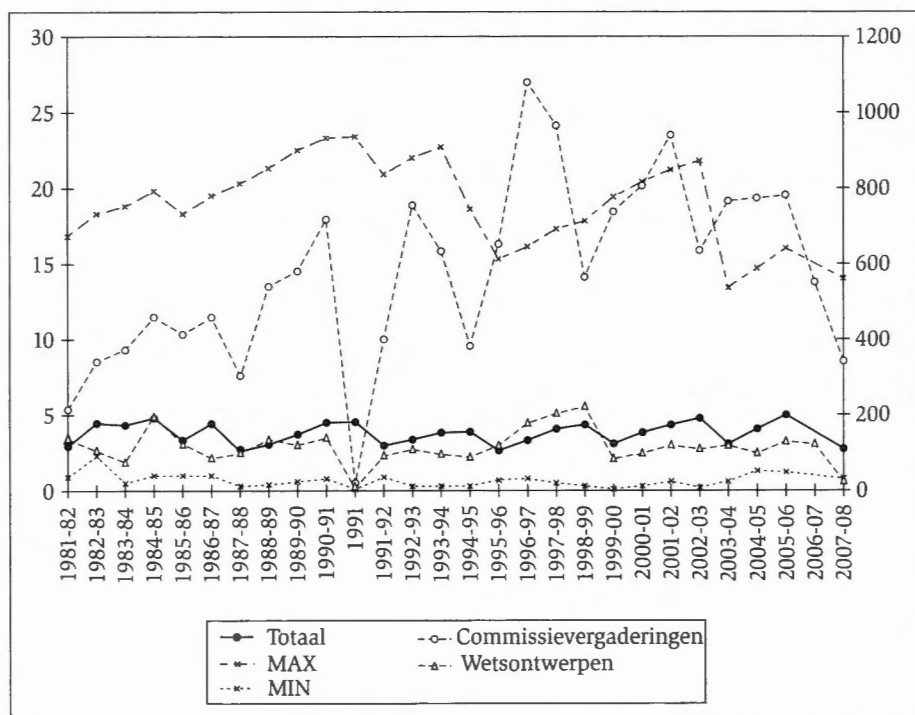
Naast het komen en gaan van parlementsleden kan de commissie-ervaring van parlementsleden ook uitgedrukt worden d.m.v. de gemiddelde duur. De duur van een commissieloopbaan doelt op de tijd (uitgedrukt in jaren) dat een parlements lid *onafgebroken* effectief lid is van eenzelfde commissie. Die tijd wordt opgetekend per zittingsjaar – op het moment dat het meest recente document verschijnt. De tijdsperiode tussen twee documenten is echter niet constant; die tijd kan afgelezen worden in grafiek III aan de minimumduur. Daarenboven komt de teller weer op nul te staan, telkens een parlements lid (tijdelijk) verdwijnt uit de commissie in kwestie. Een afbakening van de onderzoeksperiode is anders niet mogelijk: ook de gehele loopbaan vóór 1981 (soms terugtellend tot in 1958) van de parlementsleden in de onderzoeksperiode moet dan bekeken worden. Korte onderbrekingen van minder dan een jaar zijn overigens relatief ongebruikelijk – maar niet uitgesloten: tussen 1981 en 2007 kunnen er een vijftiental geteld worden. Wel wordt de *onafgebroken* commissieloopbaan van de parlementsleden van 1981 berekend – terugtellend tot het ogenblik dat zij lid werden van de commissie in kwestie. Op die manier zijn de loopbanen enkel aan de rechterzijde begrensd: van iedere loopbaan is het beginpunt bekend, doch niet altijd het eindpunt.

Daaraan moeten twee praktische bedenkingen toegevoegd worden. Ten eerste werd rekening gehouden met de hergroepering van de commissies in 1980. Daarbij werden de commissies voor economische zaken, voor middenstand en voor landbouw samengevoegd, alsook de commissies voor tewerkstelling en arbeid en voor de sociale voorzorg; de commissies voor binnenlandse zaken en voor algemene zaken en het openbaar ambt; de commissies voor openbare werken en voor het verkeerswezen; de commissies voor buitenlandse zaken, voor buitenlandse handel en voor Europese zaken; de commissies voor nationale opvoeding, voor cultuur en voor algemene zaken (wat het wetenschapsbeleid betreft). Voor de parlementsleden die één van deze commissies inruilde voor de samengevoegde commissie loopt de teller eenvoudig verder. Dat geldt, ten tweede, ook voor de parlementsleden die van partij veranderen in de tussentijd, maar voor de nieuwe partij in dezelfde

commissie(s) zetelen. Dat is echter niet gebruikelijk: een overstap gaat het vaakst gepaard met nieuwe commissieopdrachten.

Sinds 1981 is de gemiddelde duur van een commissieloopbaan nauwelijks afgenomen. Die gemiddelde duur van een commissieloopbaan was reeds lang daarvoor relatief kort. Gemiddeld is een parlementslid gedurende 3.9 jaar lid van een commissie, in de periode 1981–2007. Dat aantal is niet anders vóór en na 1995. In diezelfde periode is de werklast voor de commissies in termen van wetsontwerpen eveneens relatief stabiel gebleven. Anderzijds is het aantal commissievergaderingen beduidend toegenomen en is de tijd dat parlementsliden in de Kamer zetelen gevoelig korter geworden. Maar dit heeft slechts een gering effect op de duur van de commissieloopbanen. Na elke verkiezing moeten de opdrachten immers opnieuw aangepast worden aan de veranderde samenstelling van de fracties én de aanwezige expertise. Daardoor ruilen heel wat Kamerleden hun commissieopdracht in voor een andere. Elke legislatuur keert hetzelfde patroon terug: de commissie-ervaring van parlementsliden is het laagst net na de verkiezingen en neemt doorheen de legislatuur opnieuw toe. Ook de commissie-ervaring net na de verkiezingen toont geen grote verschillen doorheen de tijd: de grootste gemiddelde ervaring werd opgetekend in 1985 (3.3 jaar), de geringste in 1987 (2.6 jaar). De hervorming van 1995 heeft met andere woorden niet hetzelfde effect op de commissie-ervaring van parlementsliden: ministers legden al voor die tijd hun commissieopdrachten neer op het moment van hun promotie. Daarenboven worden commissies pas samengesteld nadat ministers en *level-hoppers* vervangen werden. Wel daalt de maximumervaring in één commissie slechts tweemaal onder de 15 jaar: net na de verkiezingen van 2003 en van 2007.

Ondanks de afnemende parlementaire ervaring neemt de gemiddelde commissie-ervaring niet af, noch wordt de groep met een lange ervaring proportioneel kleiner. Die groep was al vóór 1995 erg klein en is recent niet verder afgenomen. Daartoe worden de Kamerleden ingedeeld in drie categorieën: met een commissie-ervaring van ten hoogste vijf jaar, tussen de vijf en de tien jaar, en tien jaar of meer. Opnieuw lijkt ook hier 1995 niet het sleutelmoment. Tussen 1981 en 1995 is 73 procent van de 865 commissieloopbanen (een parlementslid kan een loopbaan hebben in meer dan één commissie) korter dan vijf jaar en slechts 7 procent langer dan tien jaar. Tussen 1995 en 2007 is het aandeel commissieloopbanen korter dan vijf jaar toegenomen tot 78 procent. Dit ging in de eerste plaats ten koste van de middencategorie: met 6 procent blijft het aandeel van de commissieloopbanen langer dan tien jaar eerder stabiel. Dit is ook sinds 2003 niet veranderd: nog steeds telt niet meer dan 7 procent van de Kamerleden meer dan tien jaar op zijn actief in eenzelfde commissie.

GRAFIEK III. De gemiddelde duur van een commissielooptijd, 1981-2008 (per zitting).

TABEL IV. De verdeling van de commissie-ervaring voor en na 1995 (per partij).

	1981-1995				1995-2007			
	< 5 jaar	5-10 jaar	> 10 jaar		< 5 jaar	5-10 jaar	> 10 jaar	
CD&V	0.65	0.25	0.11	200	0.68	0.19	0.13	90
CDH	0.79	0.17	0.03	86	0.81	0.12	0.07	42
SPA	0.71	0.22	0.07	149	0.91	0.06	0.03	77
PS	0.73	0.18	0.08	179	0.79	0.13	0.08	86
VLD	0.65	0.26	0.08	121	0.72	0.23	0.05	93
MR	0.82	0.15	0.03	117	0.79	0.20	0.01	82
VU	0.80	0.11	0.09	70	1.00	0.00	0.00	10
GROENI/Ecolo	0.87	0.13	0.00	45	0.89	0.11	0.00	38
Vlaams Belang	1.00	0.00	0.00	13	0.60	0.30	0.10	40
Totaal	0.73	0.20	0.07	980	0.78	0.16	0.06	558

De gemiddelde ervaring is merkbaar groter in de grote partijen. Enerzijds verliezen kleinere partijen die minder dan vijf leden (zeven leden vóór 1995) hebben, met hun fractiestatus ook het recht op stemgerechtigde leden in de commissies. Ander-

zijds zijn de kleinere partijen vaak ook van meer recente datum: hun commissie-loopbaan ging daardoor pas later van start. Tussen 1981 en 2007 is de gemiddelde commissie-ervaring het grootst in CD&V en PS. Dit onderscheid tussen kleine en grote partijen wordt treffend geïllustreerd door de evolutie die het Vlaams Belang kende: naarmate de partij groeit in omvang, neemt ook de commissie-ervaring toe – zij het niet zonder tijdelijke terugval. In 1995 is de commissie-ervaring in het Vlaams Belang voor de eerste maal groter dan het algemeen gemiddelde en na 2002 is die commissie-ervaring ook niet meer onder die grens gedaald. Daarnaast is de commissie-ervaring het grootst in de grote oppositiepartijen: regeringsdeelname resulteert vaak in een fikse daling van de gemiddelde commissie-ervaring. Vóór de verkiezingen van 2007 bedroeg die ervaring meer dan zes jaar bij de CD&V-Kamerleden, net na de verkiezingen nog 1.5 jaar. Eenzelfde daling is ook te vinden bij de PS in 1987 en de liberale partijen in 1999. Enerzijds worden ministers vaker gerekruteerd uit ervaren leden. Anderzijds zijn de winnaars van de verkiezingen ook vaker terug te vinden bij de regeringspartijen – het grotere aantal nieuwkomers in deze fracties reduceert de gemiddelde commissie-ervaring.

TABEL V. De verdeling van de commissie-ervaring voor en na 1995 (per commissie).

	1981–1995			1995–2007				
	< 5 jaar	5–10 jaar	> 10 jaar	< 5 jaar	5–10 jaar	> 10 jaar		
Landsverdediging	0.64	0.21	0.15	66	0.70	0.18	0.11	44
Bedrijfsleven	0.74	0.20	0.06	89	0.81	0.15	0.04	48
Tewerkstelling	0.73	0.16	0.11	73	0.61	0.25	0.14	44
Financiën	0.77	0.16	0.07	82	0.84	0.14	0.02	56
Binnenlandse zaken	0.74	0.20	0.06	69	0.70	0.22	0.09	46
Justitie	0.68	0.25	0.07	73	0.83	0.11	0.06	53
Buitenlandse zaken	0.74	0.18	0.09	80	0.82	0.11	0.07	56
Volksgezondheid	0.79	0.12	0.09	82	0.86	0.12	0.02	51
Infrastructuur	0.77	0.14	0.09	79	0.82	0.15	0.03	60
Herziening Grondwet	0.76	0.23	0.01	97	0.73	0.23	0.04	52
Reglement	0.69	0.29	0.01	75	0.75	0.17	0.08	48
Totaal	0.74	0.19	0.07	865	0.78	0.16	0.06	558
Nationale opvoeding	0.59	0.27	0.15	41				
Landbouw en middenstand	0.77	0.22	0.01	74				
Totaal+	0.73	0.20	0.07	980				

Ook zijn er verschillen tussen de commissies. Zo is de gemiddelde commissie-ervaring het grootst in de commissies voor landsverdediging, tewerkstelling en sociale zaken, en binnenlandse zaken. In de commissie voor landsverdediging is

er tussen 1981 en 2007 steeds een handvol Kamerleden met meer dan tien jaar dienst in de commissie. Wat de commissies voor tewerkstelling en sociale zaken en voor binnenlandse zaken betreft, is er pas na 1995 een grotere groep Kamerleden gekomen met meer dan vijf jaar ervaring. Vóór 1995 ontlopen deze commissies het algemeen gemiddelde niet.

Een stabiel, langdurig lidmaatschap is één indicator van de hiërarchie onder de commissies: de leden van deze commissies wensen lid te blijven. Doorheen hun loopbaan ontwikkelen Amerikaanse congresleden, bijvoorbeeld, een meer uitgesproken en meer performante wetgevende agenda.²⁵ Als etnoloog beschrijft Weatherford treffend dit proces, waarin congresleden hun commissieopdrachten aan elkaar rijgen – hier een modieus thema als het hunne claimen en daar een extra stafid verwerven. Op die manier starten nieuwkomers met de kruimels, die hen toegeworpen worden, en werken zij zich langzaam op.²⁶ Een vergelijkbaar proces kennen de Europese parlementen niet. Hoewel er rondom het belang van enkele toonaangevende commissies, als Buitenlandse Zaken of Economische Zaken, een consensus bestaat onder de Nederlandse Tweede Kamerleden, merkt Van Schendelen op dat commissies het moeten afleggen tegen de fracties als meest belangrijke groepsverbanden. Een opmerking die ook best voor de Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers in het achterhoofd gehouden wordt. Maar één voorwaarde die in de richting wijst van een commissiekastestelsel, zo vervolgt Van Schendelen, is dat de meer ervaren leden in de meest prestigieuze commissies zetelen, terwijl nieuwkomers in de minder prestigieuze terecht komen.²⁷

Het aandeel nieuwkomers verschilt sterk van commissie tot commissie – en in enkele gevallen ook van legislatuur tot legislatuur. Zo is minder dan één op drie leden in de commissies voor het reglement, voor binnenlandse en buitenlandse zaken, voor financiën en voor de herziening van de Grondwet en institutionele hervormingen nieuw in het parlement. Dit zijn de meest prestigieuze commissies. Daarentegen is het voor bijna de helft van de leden van de commissies voor volksgezondheid; tewerkstelling en sociale zaken; infrastructuur, verkeer en overheidsbedrijven; en voor het bedrijfsleven de eerste commissieopdracht. In de regel is het aandeel nieuwkomers groter na 1995 in elk van de commissies. Maar in het geval van de commissies voor infrastructuur, verkeer en overheidsbedrijven is het

25. J. HIBBING, *Contours of the Modern Congressional Career*, *American Political Science Review*, 85, 2, p. 418.

26. J. WEATHERFORD, *Tribes on the Hill. The US Congress Rituals and Realities*, South Hadley, Bergin and Garvey, 1985, pp. 57–60.

27. M. VAN SCHENDELEN, *Fracties en kamercommissies*, in: J. THOMASSEN, M. VAN SCHENDELEN en M.L. ZIELONKA-GOEI, *De geachte afgevaardigde... hoe kamerleden denken over het Nederlandse Parlement*, Muiderberg, Dick Coutinho, 1992, p. 94.

verschil, voor en na 1995, wel erg groot. De commissieopdrachten van de nieuwkomers in de huidige legislatuur bevestigen veeleer dit patroon.

TABEL VI. De commissieopdrachten van nieuwkomers (voor en na 1995).

	1981-95	1995-03	2007	1981-07
Reglement	0.13	0.14	0.12	0.13
Buitenlandse zaken	0.13	0.27	0.24	0.19
Herziening Grondwet	0.22	0.39	0.24	0.28
Opvoeding	0.29			0.29
Binnenlandse zaken	0.32	0.24	0.41	0.30
Landsverdediging	0.30	0.35	0.29	0.31
Financiën	0.27	0.41	0.24	0.31
Landbouw	0.34			0.34
Justitie	0.37	0.49	0.35	0.41
Bedrijfsleven	0.35	0.51	0.53	0.42
Infrastructuur	0.29	0.71	0.29	0.42
Tewerkstelling	0.45	0.43	0.53	0.45
Volksgesondheid	0.47	0.67	0.41	0.53

v. Conclusie

“Het is niet goed dat de gemiddelde parlementaire levensduur slechts zes, zeven jaar is. Iedere nieuweling denkt natuurlijk dat hij alles kent, maar het is mijn ervaring dat je twee legislaturen nodig hebt om het nodige doorzicht te hebben in de besluitvorming.” Aan het woord is senator Hugo Vandenberghe.²⁸ Hij is overigens nog te gul: intussen bedraagt de parlementaire levensduur niet meer dan 4,7 jaar. Niet enkel worden parlementaire loopbanen steeds korter, ook de gemiddelde leeftijd van de Kamerleden neemt af. Daarenboven is die levensduur in de commissies nog veel korter. Gemiddeld is een Kamerlid niet langer dan 3,9 jaar *onafgebroken* vast lid van eenzelfde commissie of gedurende precies één legislatuur. Minder dan 7 procent kan een staat van dienst van meer dan tien jaar in één commissie voorleggen: dat zijn om en bij de zeventig Kamerleden vóór 1995 en een dertigtal na 1995. Vele leden zetelen ook veel korter dan dat in een commissie. De redenen daarvoor zijn in de eerste plaats te vinden in de *externe turnover*: de recente verkiezingen brengen een steeds groter aantal nieuwe leden in de Kamer en dat vertaalt zich in de commissies. Haast zes op tien commissieleden doet de legislatuur uit in de commissie waarin hij/zij van start ging. Maar gemiddeld verdwijnt drie op tien

28. H. VANDENBERGHE, *De Morgen*, 02/07/2007.

commissieleden bij de verkiezingen uit de Kamer. Nog eens twee op tien commissieleden behouden hun commissieopdracht niet na de verkiezingen. In de loop van de legislatuur veranderen daarenboven 1,4 op tien commissieleden van commissie. De *interne turnover* is met andere woorden haast even groot. Kamerleden ruilen vaak één commissie in voor een andere: gestaag klimmend op de ladder van een commissiekastestelsel, zich haastend van het ene *hot topic* naar het volgende of onafgebroken op zoek naar de juiste persoon op de juiste plaats?